

El comerç, del taulell al cistell

Índex

Presentació	1
Introducció	2
El comerç fet a la plaça	20
El Mercat Vell (...-1929)	20
El Mercat Nou (1939-1956)	22
El Mercat Nou: les parades	23
El Mercat Nou remodelat (1957-1986)	24
El Mercat Nou remodelat: les parades	25
El comerç associatiu	26
La Societat Cooperativa de Consum La Rubinenca	26
-Cooperativa-: les seus o estatges	
La Cooperativa: les seus o estatges	27
La Cooperativa: les seccions	28
La Cooperativa: les sucursals	32
El comerç particular	34
Les botigues	34
Els bars i les tavernes	50
Els bars i les tavernes: El Bullidor	52
Els bars i les tavernes: La Gàbia	54
Les fondes i els serveis de viatgers	55
La publicitat	58

El procés d'industrialització que es va iniciar a Rubí a mitjan del segle XIX va comportar, entre moltes altres coses, que s'incrementés l'activitat comercial, sobretot quan el mercat vell o tradicional de la plaça de l'Església es va consolidar amb força. És en aquesta època que apareixen els primers comerços: establiments de queviures, robes, locals de begudes... Aquesta situació propicià el desenvolupament dels oficis, professions i serveis.

A finals de segle XIX, un cop superats els estralls causats per la fil·loxera, el comerç associatiu irrompé amb força. És d'aquesta època la Cooperativa de Consum la Rubinenca que ha tingut una llarga vida. L'auge dels transports i de les comunicacions va ajudar a transformar els antics hostals i tavernes en noves fondes i hotels, que avui, malauradament, han desaparegut.

L'Associació Sant Galderic, sempre atenta a promocionar tot allò que cohesioni l'àmbit rural i l'urbà, presenta enguany aquest llibre amb la finalitat de resseguir el comerç fet a casa nostra. Tots aquests establiments formen part de la història de la ciutat, són els precedents dels comerços actuals i, per sort, encara podem freqüentar-ne uns quants, ara ja centenaris i entranyables per a tothom.

Presentació

Per mi representa una satisfacció especial presentar aquest volum perquè ja podem començar a parlar d'“El Rubí d'abans” com d'una col·lecció consolidada. El llibret que teniu a les vostres mans és la tercera entrega de la sèrie que va néixer per divulgar la memòria de la nostra ciutat a través de les seves tradicions i manifestacions populars, posant una cura especial a recollir les activitats més quotidianes dels nostres avantpassats. La publicació el 2012 d'*El pa, de l'era a la pastera* va representar la primera pedra en aquest esforç. La publicació, un any després, d'*El bestiar, de la quadra al taulell* va continuar la tasca recollint, amb un recull d'imatges molt notable, la importància socioeconòmica del passat ramader de Rubí.

Sense perdre el fil de les diverses activitats econòmiques ni del vincle inextricable amb la cultura popular i les relacions socials de les viles, aquest *El comerç, del taulell al cistell* mostra bona part de la història (i encara millor: de les històries) dels establiments comercials, dels serveis, del Mercat Municipal i dels hostals i les tabernes rubinenques; tot il·lustrat amb una col·lecció de fotografies emotives i molt evocadores. No és casualitat que la majoria d'aquestes imatges siguin fotos de família, perquè familiar era l'estructura de gairebé totes aquelles empreses, gestionades per persones que amb prou feines sabien llegir i escriure però que podrien donar dues i tres lliçons a qualsevol escola de negocis moderna.

Us convido a gaudir descobrint i evocant el nostre passat i imaginant un futur encara millor.

Jaume Buscallà

Regidor d'Identitat i Projectió i de Comerç de l'Ajuntament de Rubí

A principis del segle XIX l'Ajuntament seguia atorgant les llicències o arrendaments dels diversos establiments públics del terme: l'hostal, la gabella, la tenda d'aiguarent... tal com es feia en l'anomenat Antic Règim. Aquesta manera de fer es deixarà enrere amb l'entrada del regnat d'Isabel II i amb la Constitució de l'any 1845, que anul·lava les peculiaritats pròpies catalanes i establia, entre altres modificacions, la primera reforma tributària de l'Estat, impulsada pel ministre Alejandro Mon. S'establiran els impostos directes (contribució, subsidi industrial i de comerç...) i els impostos indirectes (al consum...).

S'iniciarà el procés o pas dels establiments públics als comerços privats. Aquest canvi serà fruit d'una nova realitat o dinàmica econòmica que canviarà la societat i farà evident la liberalització del mercat i el confinament fins a la desaparició dels antics establiments municipals.

En la matrícula del subsidi del comerç, de l'any 1846, començaran a aflorar establiments i oficis alimentaris: tres cafeteries (Pere Costa —Boniquet—, Salvador González i Francesc Pi de la Serra), cinc forners,

dos carnisers, un bacallaner o venedor de pesca salada (N. Alemany), un confiter (Josep Rovira), un revenedor de llavors (Miquel Ramoneda) i un corredor de fruita del país (Francesc Puig). Els oficis professionals són representats per un moliner (Antoni Roca), cinc sastres (Jaume Coret, Magí Malla —Escabellat—, Antoni Capmany, Ramon Ramoneda i Josep Vila —Gallifa—, dos sa-

baters (Vicenç Sala i Joan Vila), un espardeny (Pere Bardera), un torner (Domènec Rusiñol), cinc paletes (Josep Marcet, Bartomeu Cortina, Miquel Salvatella, Isidre Salvatella i Antoni Segura), quatre rajolers (Felip Bonafont, Francesc Picassó, Pere Caldés —Noi Cuques— i Llorenç Canyameres), un fassinaire (Jaume Gasset)... En les professions de serveis trobem dos metges

Grup de fusters de Rubí (1878). Autor desconegut (L'Abans). Procedència: Arxiu Municipal de Rubí (AMRU).

(Jaume Turu i Joan Canalda, cirurgià), un farmacèutic (Agustí Pannon), dos barbers (Ramon Comas i Joan Monistrol)...

Constaran també els impostos declarats amb el llistat dels fabricants, artesans i menestrals locals. Eren cinc fabricants de teixits (Ramon Malet, Francesc Malet, Rafael Salavert, Josep Bonastre i Jaume Prat) i quatre de filats (Vídua Ferrer, Salvador Vallhonrat, Josep Fainé i Pere Valls i Companyia) amb els socis (Espalter, Menart i Pujal) i els que podem considerar els primers comerços de Rubí: nou tendes de comestibles (Jaume Llonch, Llogari Martínez, Pau Llugany, Francesc Roca, Pau Puig, Jaume Batet, Francesc Ramoneda, Salvador Ferran i Josep Coret) i dues tendes de robes (Jaume Turu i Joan Morros).

És obvi que algunes activitats comercials no consten de manera oficial, però que també es feien. Un exemple és el cas de Rosa Escayol, Vídua Vila —Cerdà de Tabac—, casa amb sobrenom conegut per baixar de la Cerdanya tabac, probablement de contraban. També s'observa que hi ha pocs trac-tants o especuladors d'aliments, cap llau-ner, cap boter ni cap constructor de carros;

*Taller de construcció de carros de Miquel Casanovas
Arís al carrer Méndez Núñez cantonada Cervantes.
Principis del segle XX. Autor desconegut.
Arxiu particular: família Palau Casanovas*

per tant, esdevenen importants les activi-tats dels deu fusters (Francesc Vallhonrat, Ramon Riba, Pau Sala, Bartomeu Llugany —Ballibaga—, Josep Aguilera, Francesc Sala, Pau Coret, Pau Cunillera, Miquel Vallhon-rat i Joan Roura), més la dels ferrers (Isidre

Gros —Pobla— i Antoni Montmany), els ser-rallers (Martí Prat i Josep Ubach i Balasch) i la del baster (Bonaventura Plantada) per fer possible el manteniment dels dos carros amb dues cavalleries dels traginers Lloga-ri Martínez i Pau Roura, i els cinc carros amb una cavalleria d'Antoni Ramoneda, Pau Ramoneda, Josep Ramoneda, Miquel Ramoneda i Eusebi Serrallonga.

L'any 1859, quan la població arriba a uns tres mil habitants, són ja vint-i-tres els pro-pietaris de carros i animals, traginers i pa-gesos que fundaren el 6 de febrer una soci-etat per tal de celebrar cada any la festa del seu patró, Sant Antoni Abat. També s'havia establert ja amb activitat constructora de carros el primer constructor censat (Ma-teu Valls de Cervelló). El segon carreter o constructor de carros establert i censat serà Gaspar Faura, del Papiol, en el carrer Sant Bonaventura (1872) i la creixent demanda generarà també l'establiment dels basters Antoni Utgés, de Sant Cugat, en el carrer Barcelona (1875), i Manuel Martori, de Sant Celoni, en el carrer Sant Cugat (1880).

Una vegada segregada la part més prope-ra del terme de Sant Cugat en favor del

terme de Rubí s'iniciaren els primers plans d'eixamplament del nucli urbà en terres de la marquesa de Barberà i de Can Cabanyes. Amb el creixement de la indústria i de la població creixeren també la demanda i el consum local. Tot això quedà reflectit en el padró de l'any 1880, en què s'observa que davant d'una població majoritàriament pagesa amb forta activitat vitivinícola (cinc-centes vint-i-quatre llars pageses, vint-i-quatre propietaris de masies, vint-i-vuit masoveries, cinc llars jornaleres, un bosquetà i un agrimensor) hi havia també de manera important i creixent l'activitat de les indústries tèxtils locals (norantatres llars d'obers o teixidors i cinc llars de contramestres) i un fort augment de quasi totes les activitats comercials i de serveis (dues-centes cinquanta llars). Hi trobem ja assentades i actives moltes de les famílies de la xarxa tradicional de comerç privat local. Comencem per anotar els establiments amb les cinc cafeteries (Teodor Servole —Cafè del Boniquet—, del carrer Sant Joan, 1847; Segismund Caballani —Cafè del Mundi—, del carrer Unió; Pere Campmany —Cafè Vell Campmany—, del carrer Sant Francesc; Joan Campmany, del carrer del Roser; Gabriel Roselló —Cafè del Jardí—, del carrer Sant Antoni, 1860, i Pau Santaver, del carrer Sant Muç, 1870) i sis

*La taverna i cerveseria de Teodor Alujas —Parrado—, de la plaça Nova, a principis del segle XX.
Autor desconegut. Procedència: Arxiu Roset*

tavernes (Jaume Aymerich, del carrer Sant Pere; Vicenç Roura, del carrer Barcelona; Pau Viver, de la plaça Major; Pere Viñals, del carrer Sant Antoni, 1862; Josep Artigas, del carrer Unió, 1871, i Teodor Alujas —Parrado—, de la plaça Nova, 1878).

En els oficis alimentaris trobem dotze forners, cinc carnisers, tres confiters (Agustí

Castellvi, 1858; Pere Puigmiquel, 1866, i Josep Morgades, 1877), catorze botiguers (Joan Aguilera; Esteve Farran; Pere Muxí; Josep Muxí; Francesc Turu —Tarumba—; Francesc Riba; Climent Ribas; Francesc Salvatella; Ramon Salvatella; Pere Vila —Miquetes—; Jaume Oliver —Espardenyer de la Creu—, 1864; Valentí Jo, 1868; Melcior Pi —Manció—, 1870, i Climent Serra —Xatut—,

1870) i vint comerciants (Francesc Batet; Miquel Casanovas; Vicenç Curet; Ramon Malet; Josep Morros; Domènec Roca —Sabateret—; Josep Rusiñol; Pau Rusiñol; Isidre Vallhonrat; Miquel Vila —Gallifa—; Pere Vives; Josep Escudé, 1852; Esteve Corrons, 1854; Josep Serra —Baroy—, 1855; Andreu Purull, 1859; Francesc Jové —Fil i Betes—, 1860; Hermenegild Vidal —Mariquildo—, 1860 Joan Armengol, 1868, i Josep Torrens, 1878).

Els oficis professionals també estan incrementats i són representats per cinc sastres (Vicenç Puig; Pere Capmany; Josep Escayol; Eduard Malla, i Pau Cerdà, 1880), onze sabaters (Pere Albi, 1855; Salvador Oller, 1856; Corio Babino, 1861; Josep Ventura, 1873; Joan Boguñà, 1874; Josep Millet, 1875; Rossend Solernau, 1877; Josep Montmany, 1879; Celdoni Huguet, 1880; Josep Curet; Vicenç Sala, i Jaume Selva), quatre espadenyers (Josep Carner; Ramon Llordachs; Josep Matarrodona, 1858, i Josep Font, 1868), trenta paletes (Vicenç Llugany; Antoni Muxí; Salvador Cortina; Jaume Salatella; Antoni Segura; Narcís Marcet, 1843; Ramon Closa, 1852; Josep Corbera, 1859; Baldomer Serra,

1864...), tretze rajolers (Llorenç Cañameras, 1830; Isidre Sallés —Felip Bonafont—, 1858; Francesc Cañameras; Pere Cañameras; Josep Moler; Mateu Mallofré, 1866; Facund Campderrós, 1870; Jaume Sallés, 1873; Joan Mallofré, 1873; Jaume Pahissa, 1875; Llorenç Campderrós, 1875; Antoni Janer, 1879, i Jaume Palet, 1880) i onze serrallers (Pau Aguilera; Pere Alzamora; Josep Prats; Josep Gros —Pobla—; Vicenç Curet; Josep Marinelo, 1864; Pere Castayó, 1860; Marcel·lí Salvatella —L'Armer—, 1870; Pau Miralda, 1876; Josep Morral, 1880, i Valentí Cañameras, 1880).

En les professions de serveis trobem dos metges (Nemeci Brustenga, 1867, i Felip Margarit, metge cirurgia, 1879), dos farmacèutics (Pau Morros i Agustí Pannon, 1872), nou barbers (Pere Arís; Francesc Aumasqué; Ramon Bou —Cliquis—, 1842; Ramon Comas, 1852; Dídac Escayol —Vicari Barber—; Josep Panchamé; Pere Riba; Isidre Serraboguñà, i Llorenç Torrens)...

També apareixen altres activitats que no constaven anteriorment: tres boters (Carles Arís; Miquel Roca —Llevadora—, 1856, i Sebastià Vila, 1877), un quincaller (Francesc

Armengol, 1868), dos tintorers (Joan i Jaume Serra —Baroy—, 1867), dues modistes (Antònia Pons i Antònia Muxí, 1868), un cadi-raire (Josep Oliveras, 1840) i dos calderers (Joan Lladó, 1860, i Pau Pla, 1863).

Òbviament tota aquesta activitat generava els serveis dels sis traginers establerts (Jaume Mas; Josep Monmany; Josep Roura —Baló—; Manuel Soler —Manel dels Carros—; Josep Fontanet, mosso, 1854; Josep Majoral —Xè—, 1860, i Mateu Campamà, 1880) i quatre carreters (Joan Alzamora; Antoni Riba; Pau Vallhonrat, i Josep Pera —Princep—, 1870).

Cal dir també que en aquest any s'establiran noves nissagues rubinenques: Miquel Segura i Celestina Salvatella (Ca La Celestina) obren una botiga de comestibles al carrer Santa Maria; Vicenç Arís —Cabassa— s'estableix en el carrer Murillo i comença a negociar com a petit productor de vi; Joan Duran —Gerrer— iniciarà una nissaga de ceramistes locals, amb obrador en el carrer Cervantes i tenda en el passeig Francesc Macià; Pere Font —L'Esparter— també iniciarà una nissaga d'esparters al carrer Sant Bonaventura...

Detall de l'activitat comercial a la plaça, davant de l'església (1889). Autor: R. Roig. Procedència: Arxiu Roset.

Davant del fort creixement de la població, l'Ajuntament es veu obligat a traslladar l'antic cementiri del costat de l'església a l'anomenat "Cementiri Nou", a l'actual plaça de la Sardana, i es remodela i s'amplia l'església parroquial de Sant Pere. Aquest fet va alliberar la plaça Major i l'espai lliure que va quedar va ser ocupat pel mercat tradicional, fet a la plaça, davant del portal vell de l'església.

Amb la mort de l'apotecari Agustí Pannon, passà a regir la farmàcia el seu gendre Gabriel A. Janer (1882)

Després de fer-se efectiva una escissió per qüestions polítiques entre els tertulians del

Cafè del Jardí (1884), la part escindida formà el Casino Rubinense, que donarà lloc al Centre Democràtic Republicà (1902), i la part no escindida formà el Círculo de Rubí, que posteriorment originà la Càmera Agrícola de Rubí (1906) i el Casino Espanyol (1939). És el moment en què Climent Parramon —Marxant Gras— començà a vendre

a la plaça de Rubí i Emili Bendranes —Milio Coix— s'establí d'espardenyer en el carrer Bonaventura, iniciant així una llarga nissaga de sabaters locals. També és l'any que Joan Oller obre la botiga de Ca l'Oller, en el xamfrà de la plaça de la Marquesa (1885).

Espardenyeria de Cal Bendranes. Autor desconegut (L'Àbans). Procedència: AMRU.

La plaga de la fil·loxera, però, que fou demolidora, originà la mort dels vinyers i, com a conseqüència directa, la ruïna de les nombroses llars pageses i, alhora, un gran terrabastall social (1886). La gent va haver de buscar-se la vida i moltes famílies emigraren a poblacions properes més grans, on l'activitat industrial era més gran, i d'altres es dirigiren a les emergents poblacions properes a Barcelona i que acabaren absorbides com a barris. Així a Sant Martí de Provençals, Gràcia, Sant Gervasi... i a la mateixa Barcelona hi anaren rubinencs que, per tirar endavant, exerciren activitats relacionades amb el comerç: forners, carboners, estanquers...

Són anys molt durs, els camps sense vinyes hagueren de ser sembrats i el blat passà a ser el producte i l'aliment principal. Sorgiren conflictes entre els flequers i els pagesos i abusos en l'equivalència de quilos de farina i quilos de pa. Els pagesos més potents, agrupats, llogaren un forner i un forn per fer-se el pa, tot pagant les despeses en comú, però resulta un fracàs (1893). L'agost d'aquest any Joan Munné, Josep Mulé, Antoni Torres, Pere Lladó, Antoni Nicolau..., llavors uns joves emprenedors

Segon estatge de la Cooperativa al passeig Francesc Macià. Autor desconegut. Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

amb un ideari del cooperativisme més enfortit, fundaren la Cooperativa Individual de Forners, en el primer estatge del carrer de la Creu, núm. 11. Josep Montfort en va ser el forner i dependent. Una vegada en marxa es traslladaren al segon estatge, en el passeig Francesc Macià, núm. 21, (1894),

i l'entitat es mantingué independent malgrat l'intent d'unificació per part del Casino Rubinense.

Es comprà la casa del carrer Sant Pere, núm.12, que passà a ser la casa central on es vendran comestibles de tota classe (1897), i l'any següent s'anomenarà Societat Cooperativa de Consum La Rubinense. També passen a vendre amb molt d'èxit vi a la menuda. L'horari de venda era només als vespres dels dimarts, dimecres, dissabtes i els matins dels diumenges, i decidiren obrir la venda també al públic en general i sense fiar (1898).

Els establiments d'esbarjo existents disposaven cadascun d'una taula de billar (Círculo de Rubí, Casino Rubinense i Cafè Domènech) i hi hagué alguns canvis en els titulars de les tavernes: Vidua Víctor Albarreda, Teodor Alujas —Parrado—, Pere Borrell, Jaume Padró, Vidua Josep Pujol —Xic Sereño— i Domènec Roca —Sabateret—. Estaven actives dues merceries (Climent Parramon —Marxant Gras— i Josep Serra —Baroy—), dos gorrists, gorres i muntures (Antònia Casas i Vidua Jover), dues botigues de camisoles (Antoni Torres i Hermenegild Vidal),

tres espardenyeries (Martí Torrens, Josep Fortino i Enric Torres), cinc barbers (Miquel Flotats, Magí Funoll, Jaume Ramoneda, Martí Torrens i Frederic Montforte) i el re-lleu generacional en dos boters (Pantaleó Arís, Jaume Roca i Sebastià Vila)... Salvador Camps –Cotorra– deixà de ser un marxant ambulant o venedor a la plaça i obrí tenda a la plaça de la Marquesa, 1900.

El transport de viatgers es feien amb caruatges de diferents tipus: les diligències, galeres i tartanes. Els viatgers forasters havien d'allotjar-se a l'antic hostel o Fonda Sabateret, de Domènec Roca, en el carrer Sant Bonaventura, o a la Fonda del Centre, de Marià Boada i Angelina Purull, al carrer Sant Bonaventura, el més cèntric del nucli antic. L'esmentat Marià Boada tenia dues cavalleries per fer trajectes fins a 7 km (al Papiol, lloc d'unió amb la línia de ferrocarril de vapor Barcelona-Vilafranca), i Lluís Roca i Francesc Borrell tenien tartanes per fer els trajectes de 8 km.

Es creà el Foment Mercantil i Industrial de Rubí, amb seu al carrer Sant Joan, una associació amb l'objectiu de fomentar i protegir l'activitat comercial local (1902). Va promoure el projecte no reeixit de la línia de tren Terrassa-Rubí-el Papiol, buscant el suport del diputat Alfons Sala. Aquesta

entitat es va desfer coincidint amb la creació de la Cambra Agrícola (1906).

Els de la Cooperativa adquiriren les cases adjacents, núm. 11 i 16 del carrer Sant Pere, i hi portaren a terme una important ampliació (1903).

La casa central de la Cooperativa, al carrer Sant Pere. Autor desconegut. Procedència: AMRU.

El carrer Sant Bonaventura amb la Fonda del Centre d'on sortien les tartanes en direcció al Papiol. Principis del segle XX. Autor: Àngel Tolrà i Viazo. Procedència: Arxiu Roset.

Joan Puig i Amàlia Saló tenien la fonda Puig al carrer Barcelona i un servei de viatgers amb carruatges. Aquest fet va propiciar el desenvolupament d'altres establiments com la Fonda de Cal Copes, de Marià Rosàs i Agustina Boté, i la Fonda Nova, de Joan Fontanet; totes al carrer Barcelona, el principal carrer d'accés a la població.

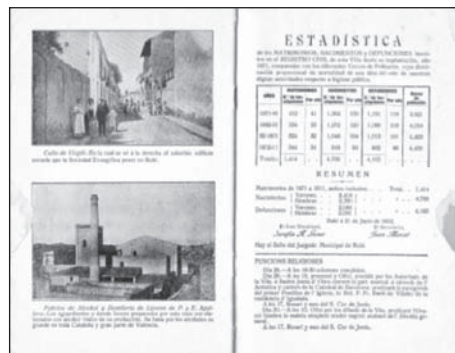

Comitiva d'automòbils per la festivitat de Sant Cristòfol al carrer Barcelona. Programa de Festa Major (1912).

Com que la Cooperativa ja disposava de més espai, acordaren obrir i no tancar en tota la jornada, fet que va resultar tot un èxit. Això va fer augmentar l'esperit d'expansió i van obrir un celler al carrer Salvadors, núm. 5 bis, a Barcelona, per tal de vendre el vi dels socis i dels pagesos rubinencs, però aquest intent no va reeixir (1908). Maria, vídua de Pere Puigmiquel, cedi la seva botiga de queviures del carrer Sant Bonaventura a Pau Sobrevia (1907). Mentrestant, els vehicles de motor s'anaven imposant a tot arreu i definitivament al motor de sang i al carro o carruatges tradicionals. El cotxe del Bigorra va ser dels primers a substituir les tartanes i diligències que s'arribaven a l'estació del Papiol (1909). La família Puig continuà el negoci del transport de viatgers i establiren la línia d'automòbils anomenada la Hispano Rubinense, un servei regular entre Rubí i Barcelona que passava per Sant Cugat, la

Francesc Pujol a la porta de la seva adrogueria. Promotor i venedor de Postals de Rubí: torres, carrers, fonts i panorames fins a 400, i vistes generals de Rubí d'un sol clixé 60 x 16 del fotògraf Josep Boixadera. Totes van esdevenir molt populars. Autor: Pere Xercavins. Procedència: Arxiu Roset.

Programa de Festa Major (1912).

Rabassada i arribava a la plaça Catalunya (1910). Els cotxes aportaren una important reducció del temps en el viatges i desencadenaren un nou desenvolupament del comerç en general.

Tanmateix, Francesc Pujol Castañé, propietari de l'establiment El Barato o adrogueria situada abans d'arribar a la cantonada del carrer Xercavins, una persona instruïda, inquieta i amb iniciativa, resultà un dels primers botiguers privats a portar a terme un horari d'obertura al públic de vuit hores, fet fins llavors inusual. Això li va permetre iniciar i ser el director i promotor de la Vila de Rubí, un periòdic mensual d'informació local amb articles d'opinió, sota un ideari en favor de propagar la instrucció, el progrés, la prosperitat i la tolerància. Després que n'hagin sortit tres números, a l'agost surt la seva continuació, Quina Gresca!, que pretenia ser quinzenal, de serietat i gresca; però malauradament aquest número serà l'últim, i quedà sense continuïtat (1910).

Ens queda, però, com a fruit de la seva vàlua inqüestionable, l'excel·lent programa de Festa Major que ell redactà i dirigí, amb fotografies de Benjamí Alou i Josep Boixadera, i editat per l'impressor local Salvador Casanovas (1912).

Façana de l'església amb el rellotge lateral al campanar (1911). Autor: Miquel Sugrañes. Procedència: M. Teresa Sugrañes.

El mercat o la plaça de vendre també havia crescut; per exemple, la família de Ca la Cellerina munta una parada nova a la plaça (1910), ja que era un indret que generava una gran l'afluència de gent i la necessitat de poder mirar l'hora obligà l'Ajuntament a instal·lar un rellotge lateral al campanar que mirava cap a les noves parades més i millor condicionades (1911). Eren unes

quinze parades cobertes en renglera i un recinte circular, central, destinat a la venda del peix i proper a una font pública. Més tard s'hi afegí una altra renglera de parades més, paral·lela a l'altre costat de la plaça.

A la Cooperativa tornà a reglamentar-se de nou l'horari de venda: de les sis del matí a la una del migdia i de les tres de la tarda a les nou del vespre. Mentrestant Rubí tenia la llista d'establiments següent: nou for-

ners; onze lleteries; deu carnisseries, totes en el mercat; sis pintors; vint-i-tres tendes de comestibles (La Cooperativa, Josep Aliart, Pere Pi, Climent Serra, Francesca Boltà, Josep Rusiñol, Josep Morgades, Joan Ratés, Pau Sobrevia, Joan Ollé, Narcís Oliver, Miquel Segura, Josep Vidal, Joan Bassas, Joan Saurí, Joan Vallhonrat, Francesc Pujol, Josep Alujas, Gabriel Llonch, Joan Aguilera, Pere Escayola, Francesc Sabadell i Paulí Codina); cinc tendes de roba (Climent Parra-mon —Marxant Gras—, Salvador Camps —Cotorra—, Hermenegild Vidal —Merquillo—, Jaume Baroy i Vidua Josep Serra), i tres tendes de joguines (Joan Duran, Joan Campmany i Josep Rusiñol).

Seguint amb la llista, anotem set paletes (Narcís Marcet, Salvador Cortina, Pere Ramoneda, Rovira i Marcet, Josep Bertran, Antoni Cortés i Francesc Claveri), sis fusters i ebenistes (Joan Casanoves, Joan Riba, Joan Gili, Josep Segura, Lluís Oller i Josep Cruells), dos constructors de carros (Miquel Casanoves i Joaquim Valls), tres boters (Pantalió Aris, Bonaventura Castells —Gallifa— i Sebastià Vila), dos cistellers (Muç Ollé i Joan Cortina), nou serrallers i ferrers (Antoni Pons, ferrer de tall; Josep

Botiga Tot a 65 Cèntims... Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC

Gros —Pobla—; Pau Aguilera; Joan Pallau; Josep Maria Alzamora; Francesc Gros —Pobla— Martí Solsona; Silvestre Torra, i Pere Casadevall), sis pintors, dos llauners (Francesc Armengol i Joan Lamòlia), tres guarnicioners (Manuel Martori, Antoni Utgés i Josep Coret), sis modistes (Antònia Pons, Francesca Bellmunt, Enriqueta Cases, Àngela Vallhonrat, Antònia Icart i Angelina Campmany), quatre gorristses (Miquel Gaspar, Francesc Vallhonrat, Martí Montmany i Maria Brujas), cinc sabaters (Eugeni Montmany, Martí Oller, Josep Roig, Balbi Flòria i Esteve Soler), vuit espadenyers (Josep Fortino, Emili Bendranes, Cecili Lluçany, Narcís Oliver, Ramon Torrent, Benici Camps, Vidua Lluç Pascual i Enric Torres), nou barbers (Vidua Miquel Flotats, Magí Fonoll, Jaume Ramoneda, Ramon Torrent, Agustí Serral, Joaquim Carol, Josep Jover i Josep Pujol —Xic Sereno—, sis sastres (Joan Conill, Joan Campmany, Joan Roig, Jaume Coret, Joan Santamaria i Salvador March), un estorer (Pere Font), dos farmacèutics (Serafi A. Gener i Pau Morros), tres metges (Nemesi Brustenga, Maximí Fornés i Eudald Boix) i un veterinari (Frederic Segarra).

Cal destacar que ja hi ha set carboneries (Francesc Aragay, Enric Baldor, Ignasi Agu-

si, Jaume Canals —Cabanyes—, Pere Corbera, Sebastià Vila i la Cooperativa), cinc transportistes (Josep vallhonrat, Aleix Fàbregas, Eugeni Sebastian, Diví Roca i Josep Julià), tres llevadores (Rosa Brustenga, Àngela Rubí i Dolors Bou), un notari (Josep Valls i Giral) i un fotògraf (Benjamí Alou). D'altra banda, hi ha les populars tavernes

de Josep Alujas —Parrado—; Josep Pujol —Xic Sereno—; Antoni Gaju, de la taverna La Reforma; Pere Borrell —Peret Taverner—; a més del cafè de la Joventut Nacionalista, i el cafè de Ramon Viñas, i s'establirà en aquest mateix any el polèmic Cafè de Cambreres, de Marià Cot, en el carrer Sant Bonaventura (1912).

Barberia i taverna de Josep Pujol —Xic Sereno—, del passeig Francesc Macià. Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC

Les idees cooperativistes i l'exemple de la cooperativa d'èxit va fer que molts botiguers, que òbviament no veien amb bons ulls la competència d'aquesta, tiressin endavant per la seva part el Gremi de Queviures de Rubí per poder fer compres a l'engròs i beneficiar-ne el socis. Josep Oller en fou el president (1912).

Al llarg dels anys posteriors algunes tavernes s'aniran transformant també en fondes per tal d'acollir, sobretot, treballadors de les vies del tren elèctric, quan es comença a construir la línia que l'havia de portar de Sant Cugat a Rubí (1917). Per aquest motiu aquests establiments també venien material d'obra: ciment, guix, calç... És el cas de Josep Garcia i Maria Granel, taverners que deixaren el Poble Nou de Barcelona i que transformaren la vella taverna del carrer Barcelona cantonada Murillo en la fonda Espanya, i també de la Fonda Nova de Joan Fontanet; la Fonda de la Comarca, d'Enriqueta Puig, i el bar de Manuel Navarro (antic Cal Tràfec), tots en el mateix carrer. Pel que fa a l'antiga Fonda del Centre va entrar en decadència amb l'arribada dels cotxes i passà a ser regida per Josep Barril fins que va desaparèixer.

L'arribada del tren elèctric constituí una fita fonamental per al desenvolupament de la vila (1918). Es creà una comissió amb el nom de Junta de Festes, que volia atraure forasters i que durant els dies 13, 14 i 15 de setembre organitzà balls, focs d'artifici, concerts, partits de futbol... mentre molts veïns de Rubí engalanaven els carrers principals. També es muntà una exposició de productes locals. Va ser el moment en què Ramon Ratés construï una cafeteria d'obra en el Bullidor, una deu d'aigua que brollava amb força vora la riera i que ja havia sigut canalitzada a la banda esquerra en una font i un petit quiosc, que va esdevenir un lloc d'esbarjo molt emblemàtic. Vicenç Currià obrí un quiosc a la plaça anomenada "del Domènech", un altre lloc d'encontre emblemàtic. També prengué molta embranzida el bar Carril d'Eduard Massó —Mitjaire— i Joana Casals, vora la nova l'estació...

Pere Carrera, mocader cerdà, adquirirà el negoci de Cal Rusiñol, que passarà a dir-se popularment Cal Botifarrer (1919).

El jove farmacèutic Miquel Freixas comprà la farmàcia Gener del carrer Xercavins i

Lluís Soler continuà el negoci de llauneria del seu parent Francesc Armengol (1920).

A la Cooperativa, seguint el seu afany de millora, decidiren iniciar el servei de repartiment a domicili amb carro propi. Francesc Mumany —Basser— deixà el manteniment de les Basses de la Seda i començà a vendre carbó al carrer Méndez Núñez. Joan Ollé fill amplià la botiga de Ca l'Oller amb queviures, adrogueria i perfumeria (1922). Pantalió Arís i Dolors Roselló obriren una bacallaneria (Cal Pantalió) a la plaça Clavé (1924). Manel Segura i Maria Aymerich, de Cal Celestino, seguiren el negoci familiar i el van traslladar al carrer Maximí Fornés, vora la plaça de vendre. Pau Oller i Rosalia Puiggròs passaren a regir la tenda de queviures oberta per Joan Saurí i continuada per Joan Ratés, on hi havia hagut la fonda Puig, desapareguda, en el carrer Barcelona (1929). Davant mateix d'aquest establiment s'havia instal·lat l'únic sortidor de benzina de Rubí.

Fruit de l'època i per tal de millorar-ne el funcionament, a la Cooperativa establiren l'obligatorietat de pagament setmanal dels socis (1929). Aquest mateix any i en el so-

lar del mercat vora l'església s'hi construí un edifici de nova planta per tal d'acollir aquest mercat i llavors desaparegueren els horts de la fonda Rubí (Cal Sabateret), ja que es condicionà un nou tros de plaça, a llevant del nou edifici. L'alcalde Bonaventura Maria Plaja inaugurà aquest mercat cobert que s'anomenarà el Mercat Nou (1930).

Pere Pi i Conxita Farré de Cal Manció traspassaren el negoci a Andreu Torrell i Maria Vallhonrat (1930), negoci que continuarà després la seva filla.

La importància d'aquest Mercat Nou també va ser tinguda en compte per la Cooperativa i en aquest nou equipament municipal hi comprarà les taules amb els números 3, 4 i 5, que van obrir a la venda i que van considerar la seva primera sucursal. Alhora compraren també els solars de la Cooperativa Urbana o Cases Barates, per iniciar un nou projecte (1931).

Demostrant plena maduresa cooperativista, posaren en circulació la moneda social de la Cooperativa i editaren per primera vegada el Butlletí de l'entitat (1933). Va ser el moment també en què l'Amanda Arís

*El Mercat Nou (1930-1956), un edifici tot cobert.
Autor desconegut. Procedència: Arxiu Roset.*

*Primera sucursal de la Cooperativa; taules 3, 4 i 5
del Mercat Nou. Autor desconegut.
Procedència: Fons Cooperativa / ANC.*

agafà el relleu generacional del comerç de Cal Pantalió i Pere Borrell traspassà la taverna del carrer Pau Clarís a Lluís Guasch, qui continuà molts anys amb la denominació de bar El Pàmpol.

Resulta interessant veure quina era la distribució de llocs i taules del Mercat Nou. Les gallinaires Carme Mataró (taula 2), Gertrudis Artigas (lloc 1), Balbina Matarrodona (llocs 2 i 3), Jacinta Sallés (lloc 4), Antònia Pujol (lloc 5), Maria Pi de la Serra (lloc 6), Genoveva Mataró (lloc 7), Maria Torrell —Ferrana— (lloc 8), Joana Calopa (lloc 9), Teresa Solà —Matarrodona— (lloc 10), Joana Clariana (lloc 11) i Miquel Gallent (lloc 12). Gallinaires: Roser Querol (lloc 1), Domènec Serrano (lloc 2), Lluïsa Robert (lloc 3) i Llorenç Pujol (lloc 4). Peixaters: Climent Campderròs (taula 1), Joan Ribalaiga (taules 6 i 14), Pere Gaju (taules 7 i 8), Joan Martí (taules 9 i 10), Margarida Castañé (taula 11), Gumersind Malet —Carnisser Nou— (taules 12 i 15), Ramon Alzamora (taula 13), Joan Ricart (taula 16) i Jaume Llunell (taula 17). Carnissers: Josep Nicolau (taules 18 i 19). Cansaladers: Manuel Segura —Celestí— (taula 21) i Pere Carrera —Botifarrer— (taula 25). Els ba-

callaners: Joan Obiols —Pansit— (lloc 20), Josepa Aumatell (lloc 24) i Antònia Estol (lloc 27). Fruïtes i verdures: T. Arteu i A. Catasús.

Rubí, com a població de gran producció vinícola, també va tenir molts comercialitzadors d'aquest producte i en aquest any en figuraven quatre corredors (Salvador Majoral, Pere Malla —Berenguer—, Miquel Roig i Antoni Sans —Castanyeret—), dotze barraloners principals (Pere Aguilera, Josep Ametller, Josep Gaju, Ignasi Gusi, Josep Marcet, Jacint Mas —Cirereta—, Josep Pujol, Antoni Ramoneda —Bitasso—, Marià Rosàs —Copes—, Pere Sàbat —Sant Joan—, Jaume Singla i Miquel Vallhonrat) i divuit detallistes principals (Miquel Bigordà, Francesc Campderròs, Miquel Ferrés —Magnet—, Vicenç Fontanals —Llenya—, Joan Jansà, Robert Marcet, Francesc Molins, Miquel Molins, Miquel Nonell, Pere Puig, Joan Riba, Joan Ricart, Enric Rosés, Narcís Valls, Joan Ventosa —Patilles— i Josep Vila).

Al principi de la guerra a la Cooperativa quedaren instal·lades les noves seccions de roba, bijuteria, perfumeria i espardenyeria. En aquell moment l'entitat quedà reorga-

nitzada en cinc seccions de vendes: xocolates, conserves, queviures, ultramarins, adrogueria i perfumeria (secció 1); grans, carboneria, sabons, lleixius, esparteria, vins, fruïtes i verdures (secció 2); espardenyeria, merceria i confecció (secció 3); cansaladeria (secció 4), i fleca (secció 5).

Esdevé important ressaltar que alguns establiments de Rubí van quedar autoritzats a admetre la moneda social posada en circulació per la mateixa Cooperativa. És el cas de la col·lectiva de camperols (verdures), Joan Vila (barberia), Enric Rifé i Joan Ratés (begudes carbòniques repartides a domicili), Salvador Font (esparteria), Andreu Pons (ferreteria), J. Pallarols (objectes d'escriptori), Anastasi Alfonso i Marià Flòria (sabateria), Antoni Albareda (sastreria), Casimir Valls (cisteller), Josep Coret (robes i matalasseria) i algunes parades del mercat: Pere Llaveria; Miquel Gallén; Maria Navarro; Simó Capelles i Josep Rubio (verdures); Jacint Malet (carnisseria); Carme Mataró, Jaume Muray i Amadeu Tort (gallinaires); Pau Surià (peixateria), i totes les farmàcies establertes.

Les parades del mercat propietat de la Cooperativa, però, es van posar a lloguer i va

*Vistes de la sala de vendes, interior de la càmera frigorífica i obrador on s'elaboraven els productes de cansaladeria de la Cooperativa (1933).
Autor desconegut.
Procedència: Fons Cooperativa / ANC.*

*La segona sucursal de la Cooperativa al carrer Villacampa (de la Creu), l'any 1937.
Autor desconegut.
Procedència: Fons Cooperativa / ANC.*

*L'edifici on hi havia hagut l'antic Ajuntament o la secretaria vella es remodelà i s'hi instal·là la tercera sucursal de la Cooperativa, al carrer Barcelona (1937). Autor desconegut.
Procedència: Fons Cooperativa / ANC.*

ser el moment en què l'entitat rebé l'entrada de cinc-cents vint-i-cinc socis nous, fet que va provocar la proposta d'habilitació de noves sucursals per millorar el servei i, així, es va fer realitat la segona sucursal al carrer Villacampa (de la Creu), 1937.

Com que el nombre de socis ja s'havia triplacat, havien sorgit més necessitats urgents: un magatzem competent i noves oficines per poder atendre millor. Per poder donar solució a tot això, decidiren llogar el local del carrer Barcelona, que serà considerada la tercera sucursal.

Tot seguit es produí un període d'anormalitat determinat per la guerra que òbviament afectà moltíssim les relacions econòmiques i comercials, i a la cooperativa es donaren greus dificultats de proveïment per culpa de les dificultats dels organismes de producció organitzats en forma col·lectivista. Malgrat tot, es posaren també a la venda bombetes elèctriques, carn congelada i aviram (1938).

Amb l'entrada de les tropes franquistes l'entitat quedà un temps clausurada (1939). Molts establiments desaparegueren

o canviaren de propietari: és el cas del Cafè Cot, el Cafè Parrado, el Bar Manolo... Comença una llarguíssima postguerra. A poc a poc l'activitat comercial començarà a refer-se. L'establiment de Jaume Canyelles i Cinta Simó, del carrer Pau Clarís, passà a mans de la família Batlló i el convertiren en botiga de queviures, anomenada popularment "La Tendeta" (1940). Josep Batlló i Isabel Segura —Cal Segura— faran el relleu generacional del comerç de Cal Celestino (1941). Andreu Aluju i Roser Segura obriran la seva cansaladeria Aluju a l'avinguda Barcelona (1941).

Josep Pont i Antònia Lloberes, dels licors Pujol, es traslladaren a l'antic Cafè Parrado, que passà a ser la botiga La Florida, un negoci ampliat i regentat per les seves filles (Pont dels Licors). La Fonda Espanya canvià de propietaris i donà lloc a un altre bar popular: el Bar Niza. Antoni Grau obrí el celler La Flor de Rubí, a la baixada del carrer Sant Joan (1944). Manel Camps obrí la seva botiga de Cal Cotorra de Dalt, al passeig Francesc Macià, mentre que el seu germà Francesc Camps féu el relleu generacional de la botiga de Cal Cotorra de Baix, del carrer Mossèn Cinto Verdaguer

(1947). Albert Sans, fill de l'Amanda Arís, establí una cansaladeria en una parada del mercat (1948). El cafè de la Cooperativa estava instal·lat en el local del costat del Teatre-Cine Domènech.

Els germans Arís Casanoves, de Cal Cabassa, fundaren les Caves Arís Casanoves (1950). Domènec Rosell i Dolors Mumany agafaren el relleu generacional de Cal Basser i donà pas a la venda de petroli i bombones de gas butà (1952). El sortidor de benzina del carrer Barcelona quedà obsolet per la forta demanda i es construí la gasolinera Puig, que ocupà l'indret de la botiga de Ca l'Oller (1952). La filla Núria Oller obrí el popular Colmado Núria a l'altre costat de l'avinguda Barcelona (1955). Domènec Doz i Pilar Bueria obriren el bar Las Vegas a l'avinguda Barcelona, també molt popular (1955). Pere Pirot i Teresa Carrera establiren una parada de cansaladeria al Mercat Nou (1956). Josep Milà i Maria Albà (Cal Milà) continuaren l'antic negoci de l'Espardenyer de la Creu (1957)...

El fenomen de la immigració que anava en creixement també creava alhora més necessitats d'abastiment de productes, aspecte determinant perquè s'acabés deixant l'edifi-

*Feines de desenrunament del Mercat Nou (1956).
Autor: Josep Feliubadaló. Procedència: Arxiu Roset.*

*Feines de construcció del soterrani del Nou Mercat (1956). Autor: Josep Feliubadaló.
Procedència: Arxiu Roset.*

*Panoràmica del Nou Mercat remodelat (1957-1986).
Autor: Josep M. Roset.*

ci del Mercat Nou obsolet. S'enderrocarà i es construirà de nova planta, més gran (1956).

Mentre duraren les obres totes les parades es posaren a fora, a la plaça, i tots els racons quedaren plens. Se'l dotà d'uns equips més moderns: càmeres frigorífiques al soterrani...

La seva distribució quedà fixada segons s'arribava a l'edifici: la parada de la natera (venedora de nata), les parades dels carnisers, cansaladers, gallinaires i les parades de verdures, fruita i peix.

Finalment, en els anys seixanta es notà un fortíssim degoteig d'immigrants. Era freqüent l'arribada de trens plens de gent que solien buidar-se pràcticament a l'estació de Rubí. Això creà una gran activació comercial impossible de resseguir en aquestes línies, però sí cal dir que va ser necessari construir un nou edifici de la Cooperativa, en el carrer Pere Esmendia (1969), i així començà l'últim període històric d'aquesta entitat, que acabà perdent viabilitat a causa de l'increment de despeses i la forta competència que creà la instal·lació dels hipermercats als afores, fet que en precipità el tancament.

El comerç fet a la plaça

El Mercat Vell (...-1929)

1. El Mercat Vell fet davant de l'església (1889).
Autor: R. Roig. Procedència: Arxiu Roset.
2. El Mercat Vell amb noves parades cobertes (1912).
Autor: Vilardell. Procedència: Arxiu Roset.
3. El Mercat Vell en plena activitat comercial (1916).
Autor desconegut. Procedència: Arxiu Roset.
4. El Mercat Vell un dia de cantada de caramelles (1914). Autor desconegut. Procedència: Arxiu Roset.

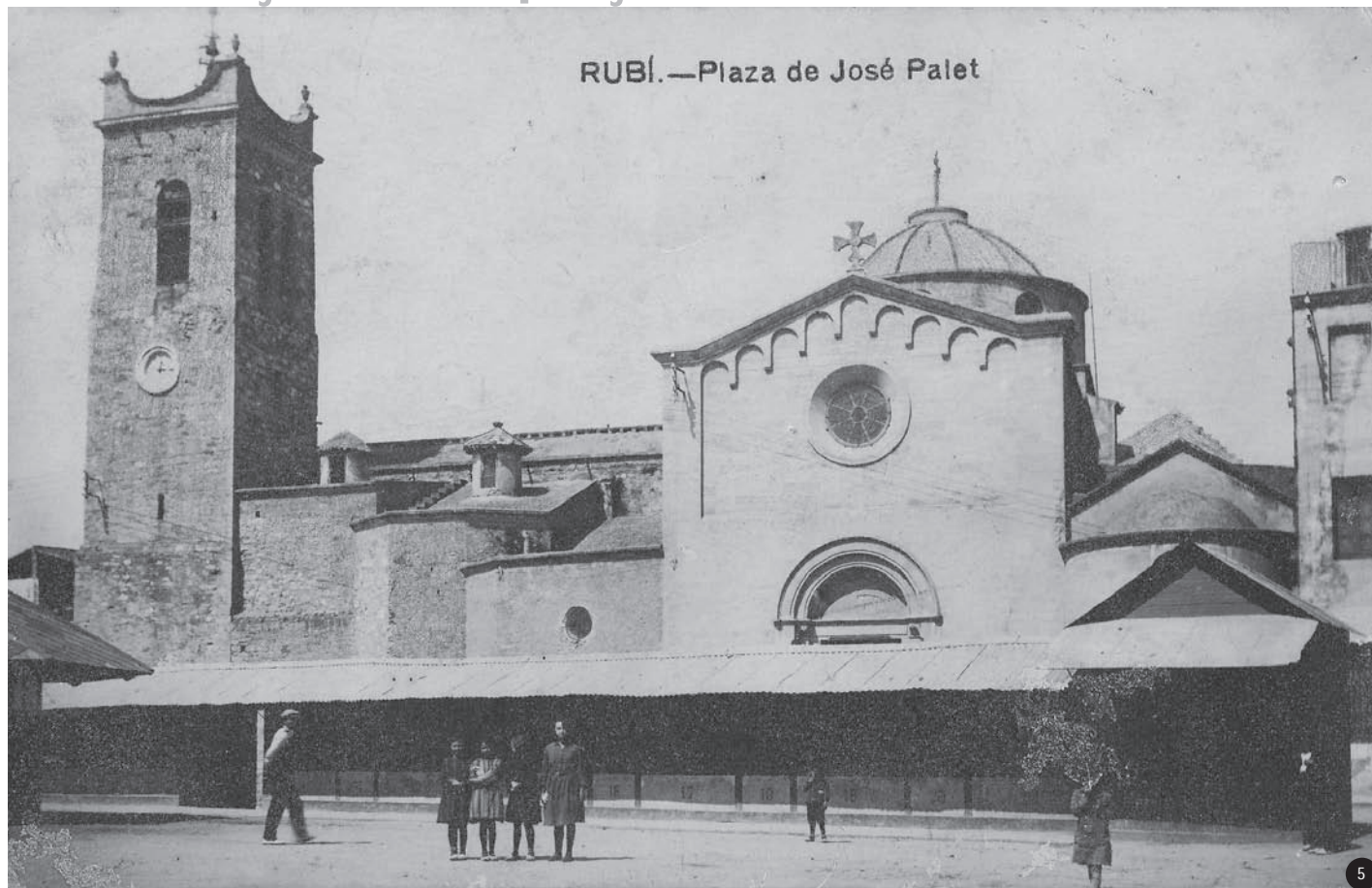
El comerç fet a la plaça

El Mercat Vell (...-1929)

El comerç fot a la plaça

El Mercat Nou (1930-1956)

El mercat: el comerç fet a la plaça

El Mercat Nou: les parades

5. Vista de la primera renglera de parades cobertes.
A l'extrem esquerra la parada circular del peix.
Autor desconegut. Arxiu Roset.

6. Vista de les parades cobertes quan encara no existia la parada del peix.

Autor: Fototipia Thomas. Arxiu Roset.

7. Parada de carn de Domingo Puigdevall amb la dependenta Carme Camps. Anys quaranta.

Procedència: Arxiu Roset.

8. Parada de carn de la plaça del Mercat.

Autor: Josep Feliubadaló. Procedència: Arxiu Roset.

El comerç fet a la plaça

El Mercat Nou remodelat (1957-1986)

El comerç fet a la plaça

El Mercat Nou remodelat: les parades

10

13

14

11

12

9. Panoràmica del Nou Mercat remodelat (1957-1986). Autor: Josep M. Roset.

10. Parada de carn (Tubau). Anys seixanta. Autor desconegut. Procedència: família Tubau Campderòs.

11. Parada de peix (Loreto). Anys seixanta. Autor: Josep Feliubadaló. Procedència: Arxiu Roset.

12 Parada de peix (germans Guirao). Anys seixanta. Autor: Josep Feliubadaló. Procedència: Arxiu Roset.

13. Parada de pesca salada (Aumatell). Anys seixanta. Autor desconegut. Procedència: família Aumatell.

14/15. Parada de fruita del terrassenc Rovira. Anys seixanta. Autor: Josep Feliubadaló. Procedència: Arxiu Roset.

16. Parada de fruita (filla de la Dòsia). Anys seixanta. Autor: Josep Feliubadaló. Procedència: Arxiu Roset.

15

16

17

18

17. Primer estatge de la Cooperativa al carrer de la Creu, núm. 11 (1893). Autor desconegut.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

18. Segon estatge de la Cooperativa, al passeig Francesc Macià. Autor desconegut.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

El comerç associatiu

La Cooperativa: les seues o estatges

19. Tercer estatge de la Cooperativa una vegada remodelat i ampliat, al carrer Sant Pere (1938).

Autor desconegut.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

20. Construcció del quart estatge de la Cooperativa, al carrer Pere Esmendia (1969). Autor: Feliu Badaló.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

El comerç associatiu

La Cooperativa: les seccions

El comerç associatiu

La Cooperativa: les seccions

21 / 22. Diferents vistes de la sala de vendes de la Cooperativa (1933).

Autor desconegut. Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

23. Detall de la secció 2 de la Cooperativa. Autor: Bibian.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

24. Detall de la secció de robes, espadenyes i perfumeria. (1935)

Autor: Vilardell. Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

25. Vista de la caixa, la comptabilitat i els aspectes socials de la Cooperativa.

Autor: Bibian. Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

26 / 27. Venedors d'una secció de la Cooperativa. Autor: Bibian.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

El comerç associatiu

La Cooperativa: les seccions

El comerç associatiu

La Cooperativa: les seccions

28. Detall de la tenda de merceria, al primer pis. Autor: Bibian-Roset. Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

29. Detall del magatzem de grans i farratges de la Cooperativa. Autor: Bibian-Roset.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

30. Detall del magatzem de la Cooperativa.

Autor: Bibian-Roset.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

31. Venda de pa a la Cooperativa. Anys seixanta.

Autor desconegut. Procedència: Arxiu Roset.

32. Una visita a la Cooperativa. Autor: Valls (reporter gràfic). Procedència: Fons Cooperativa / ANC

El comerç associatiu

La Cooperativa: les sucursals

El comerç associatiu

La Cooperativa: les sucursals

33. Primera sucursal de la Cooperativa: taules 3, 4 i 5 del Mercat Nou (1937). Autor desconegut.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

34. Interior de la segona sucursal de la Cooperativa, al carrer Villacampa (de la Creu), l'any 1937.

Autor desconegut.

Procedència: Fons La Cooperativa / ANC.

35. Tercera sucursal de la Cooperativa al carrer Barcelona (1938). Autor desconegut.

Procedència: Fons Cooperativa / ANC.

El comerç particular

Les botigues

36. Cal Cotorra de Dalt, de la família Camps. Autor: Ignasi Marroyo.

Procedència: Arxiu Marroyo / ANC.

37. Cal sastre Romero, al passeig Francesc Macià. Autor: Ignasi Marroyo.

Procedència: Arxiu Marroyo / ANC.

El comerç particular

Les botigues

38

39

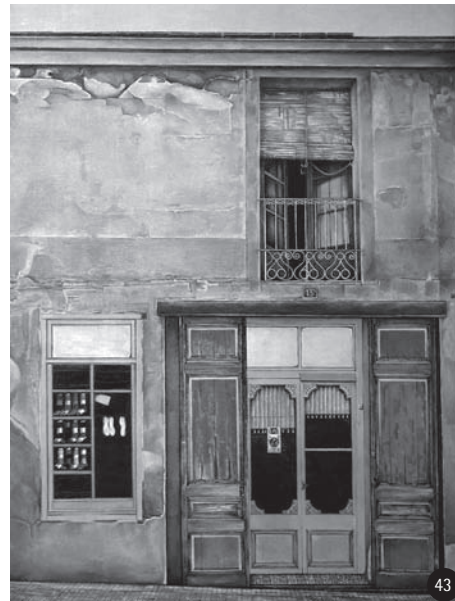

40

38. Cal Rusiñol. Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC.
 39. Botiga El Barato (Gravat). Any setanta. Autor desconegut (L'Abans).
 Procedència: AMRU.
 40. L'adrogueria El Barato (1908). Autor desconegut.
 Procedència: Fons Marroyo / ANC.

El comerç particular

Les botigues

41. Espardenyeria Miralles. Autor desconegut.
Procedència: AMRU.

42. Espardenyeria Bendranes. Autor desconegut
(L'Abans). Procedència: família Bendranes / AMRU.

43. Façana de l'espardenyeria Berdié situada
a la plaça del Mercat. Autor: Ignasi Marroyo.
Procedència: Arxiu Marroyo / ANC.

El comerç particular

Les botigues

41. Ca l'Esparter, família Font, al carrer Maximí Fornés. Autor: Ignasi Marroyo.
Procedència: Arxiu Marroyo / ANC.

42. Botiga de Cal Serra del carrer Pere Esmendia. Autor desconegut.
Procedència: Fons Marroyo / ANC.

43. Cal Martori de l'avinguda Barcelona. Autor desconegut.
Procedència: Fons Marroyo / ANC.

El comerç particular

Les botigues

44. Tenda de queviures del carrer Barcelona (Oller de Baix) l'any 1929. Autor desconegut (L'Abans). Procedència: AMRU.

45. Colmado Nùria de l'avinguda Barcelona. Autor: Pau Oller. Procedència: AMRU.

46. Colmado Nùria. Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC.

El comerç particular

Les botigues

47. La Tendeta del carrer Pau Claris de la família Batlló Roura. Autor desconegut (L'Abans).
Procedència: AMRU.

48 / 49. La botiga de Ca l'Oller de Dalt, de Joan Oller, al xamfrà de la plaça Catalunya. Autor desconegut.
Procedència: Arxiu Roset.

El comerç particular

Les botigues

50

52

51

50. Botiga Flor de Maig de l'avinguda Barcelona de la família Palau-Casanovas.

Arxiu particular: Palau-Casanovas.

51. Botiga de Cal Puigmiquel, amb Magdalena Sala esposa de Pau Sobervia, continuadors del negoci del carrer Sant Bonaventura. Autor desconegut.

Procedència: Arxiu Pere Bel.

52 Colmado. Autor: Josep Feliubadaló.

Procedència: Arxiu Roset

53. Vista del passeig Francesc Macià i a l'esquerra la tenda de comestibles de Jaume Solà -Picas-. Anys trenta. Autor: Manel Monferrer. Procedència: Arxiu Roset.

El comerç particular

Les botigues

El comerç particular

Les botigues

54

57

56

54. Carnaladeria Aluju de l'avinguda Barcelona.
Autor desconegut. Procedència: Fons Marrojo / ANC.
55. Cal Manció de l'avinguda Barcelona.
Autor: Ignasi Marrojo.
Procedència: Arxiu Marrojo / ANC.
56. Cal Manció. Autor desconegut.
Procedència: Arxiu Roset.
57. Carnaladeria de Cal Segura del carrer Maximí Fornés. Família Batlló Segura (1947).
Autor: Casa Riego. Procedència: AMRU.

El comerç particular

Les botigues

58. L'estanc Nou, de la família Moliner, al carrer de la Creu. Autor desconegut.

Procedència: Fons Marroyo / ANC.

59. Barberia Mezquita. Autor: Foto Ramírez (Terrassa).

Procedència: AMRU.

El comerç particular

Les botigues

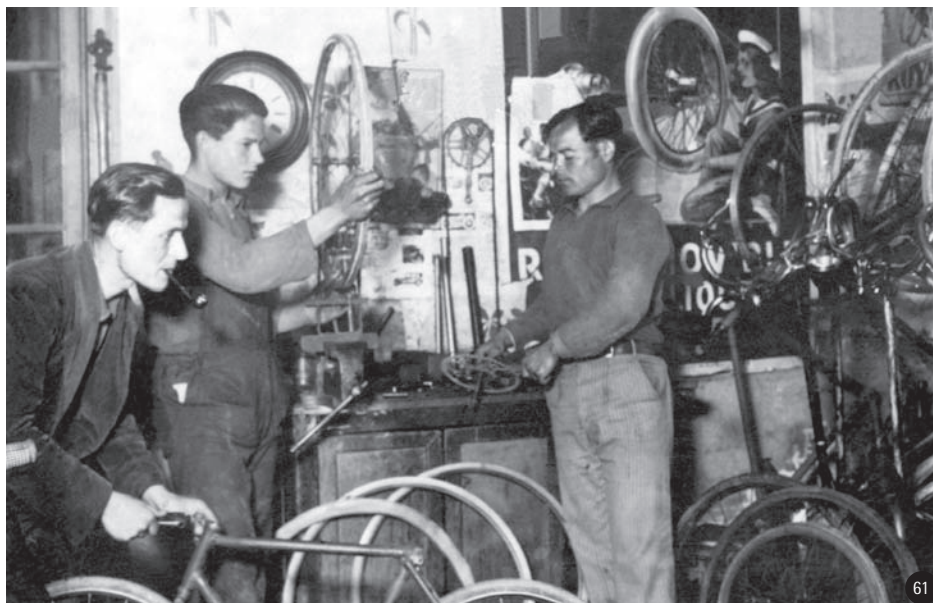

60. Sortidor de benzina de Cal Puig, a l'avinguda Barcelona (1930). Autor: Pau Oller.

Procedència: Arxiu Roset.

61. Botiga de bicicletes de Joan Pagès (1935). Autor desconegut.

Procedència: Fons Marroyo / ANC.

El comerç particular

Les botigues

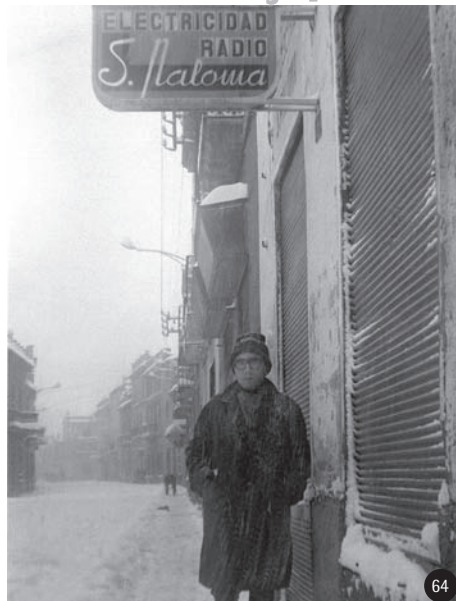

62/ 63. Llauneria Ambrós. Autor: Pere Xercavins. Procedència: Arxiu Roset.

El comerç particular

Les botigues

64. Botiga de Cal Paloma del carrer Francesc Macià (1962). Autor desconegut.

Procedència: Fons Marroyo / ANC.

65. Cal Torra de l'avinguda Barcelona.

Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC.

66. Fornal de Cal Torra. Autor desconegut.

Procedència: Fons Marroyo / ANC.

67. Carboneria Canals (Cabanyes) a la primera ubicació al carrer Barcelona. Autor desconegut.

Procedència: Fons Marroyo / ANC.

68. Carboneria de la família Canals (Cabanyes) a la segona ubicació al passeig Francesc Macià.

Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC.

El comerç particular

Les botigues

El comerç particular

Les botigues

69 / 70. Farmàcia del carrer Xercavins. Autor: Pere Xercavins. Procedència: Arxiu Roset.

El comerç particular

Les botigues

71

72

73

74

75

71. Cal Pujol dels Licors, de la família Pont.
Autor desconegut (L'Abans). Procedència: AMRU.
72. Caves Arís Casanovas. Autor desconegut
(L'Abans). Procedència: AMRU.
73. Botiga de licors i basar a la plaça Catalunya.
Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC.
74. Barberia i taverna de Josep Pujol (Xic Sereno)
del passeig Francesc Macià. Autor desconegut.
Procedència: Fons Marroyo / ANC.
75. Botiga i taverna de Joan Bassas, al carrer
Sant Pere. Autor desconegut (L'Abans).
Procedència: AMRU.

El comerç particular

Els bars i les tavernes

76. Bar Carril de davant de l'estació, de la família Massó (Mitjaire). Autor: Ignasi Marroyo.

Procedència: Arxiu Marroyo / ANC.

77. La taverna i cerveseria de Teodor Alujas (Parrado) de la plaça Nova a principis del segle XX. Autor desconegut. Procedència: Arxiu Roset.

78. Ca la Gallega, taverna del carrer Nou.

Autor: Josep Feliubadaló. Procedència: Arxiu Roset.

El comerç particular

Els bars i les tavernes

79

81

80

79. Bar Las Vegas en el primer emplaçament de l'avinguda Barcelona. Autor: Felip Vilardell.

Procedència: AMRU.

80. Interior de La Flor de Rubí. Autor desconegut (L'Abans). Procedència: Arxiu: AMRU.

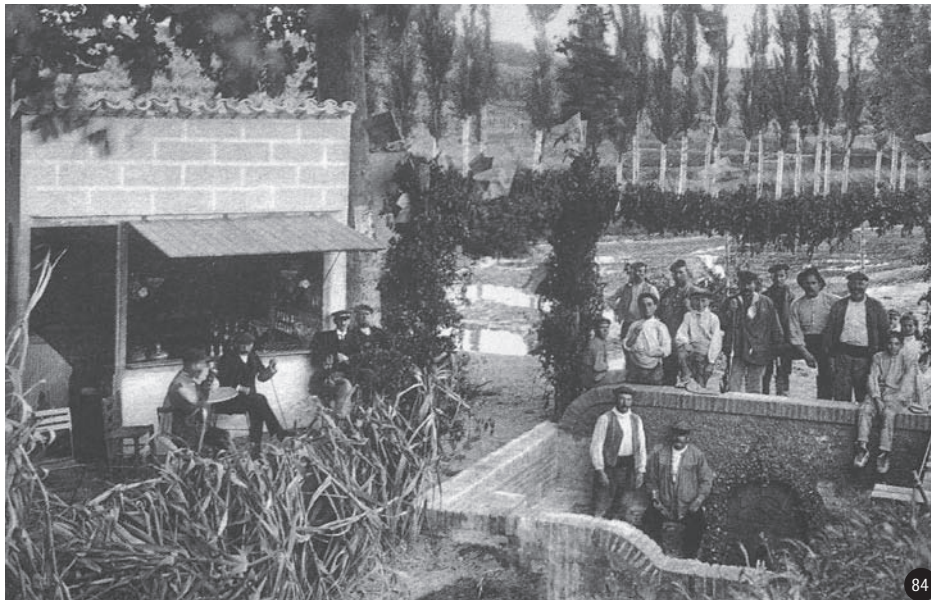
81. La Flor de Rubí, celler de la baixada Sant Joan. Autor desconegut (L'Abans). Procedència: AMRU.

El comerç particular

Els bars i les tavernes: El Bullidor

82

84

83

82. Cafè Domènech. Autor desconegut (L'Abans).
Procedència: AMRU.

83. El Bullidor. Autor: Lucien Roisin Bernard.
Procedència: Arxiu Roset.

84. El Bullidor (1915). Autor: Àngel Toldrà Viazo.
Procedència: Arxiu Roset.

85. El Bullidor (1915). Autor desconegut.
Procedència: AMRU.

El comerç particular

Els bars i les tavernes: El Bullidor

El comerç particular

Els bars i les tavernes: La Gàbia

86. Cafè teatre Domènech. Autor: Pere Xercavins.

Procedència: Arxiu Roset

87. La Gàbia. Autor: desconegut.

Procedència: Fons Marroyo / ANC.

88. Foto: La Gàbia (1928). Autor: Mumany.

Procedència: Rubi d'ara fa 50, 60 anys (Josep Sapés)

89. La Gàbia (1955). Autor: Alberto Bellós.

Procedència: AMRU.

El comerç particular

Les fondes i els serveis de viatgers

90

91

90. La diligència plena de viatgers davant de la fonda Puig al carrer Barcelona. A primer terme el propietari Joan Puig. Autor desconegut. Procedència: Arxiu Roset.

91. Cotxe de línia del Puig davant la Fonda Puig (1915). Autor: Angel Toldra Viazó. Procedència: Arxiu Roset.

El comerç particular

Les fondes i els serveis de viatgers

El comerç particular

Les fondes i els serveis de viatgers

92. Carrer Pi i Margall i parada de l'automòbil a l'Agència. Autor desconegut.

Procedència: Arxiu Roset.

93. Cotxe del Bigorra que substituï des de l'any 1909 les tartanes i diligències que arribaven a l'estació del Papiol (1914).

Autor: Pere Xercavins. Procedència: AMRU.

94. Hotel Catalunya de l'avinguda Barcelona.

Autor desconegut. Procedència: Fons Marroyo / ANC.

La publicitat

== GARAJE : COCHERAS : CUADRAS ==

D6

NARCISO OLIVER

Plaza Nueva y Calle Cruz, 2 y 4 - RUBI

JMP. CASASOVAN - BUI

Carrer de Barcelona, 58 RUBI

Rubi de de 192

Entrego a Sr.

[illegible]

El comerç particular

La publicitat

CASA BONMARCHAND

BALMES, N.º 6, 1.ª R. - RUBÍ

Gran quantitat de troços en venda
PROCEDENTS D'UNA FÀBRICA QUE LIQUIDA

Articles de llana i estam per a la vinent temporada
TANT PER SENYOR COM PER SENYORA

Visiteu aquesta casa i us convencereu
tant per la bona qualitat com pel preu

MAGÍ RAÍECAS

COMPRA-VENDA DE
TERRENYS I CASES

Sant Cugat, 23 Telèf. 3006

ISIDRE MORRAL

AGÈNCIA DIÀRIA D'ENGARRECS I TRANSPORTS EN CAMIO
de totes classes, entre

TERRASSA - RUBÍ - BARCELONA

Parades: A Terrassa, Sant Domingo, 31 - Telèf. 54-73. - A Barcelona,
Carrer de Fortuny, 8. - A Rubí, Alfons Sala, 21 - Espardenyeria Nova

ANTONI ALBAREDA : SASTRE - MODIST

Té el gust de comunicar als seus clients i al públic en general
haver rebut noves existències per a la pròxima temporada d'estiu,
poguent-hi escollir els gustos més refinais.

St. Magí, 19 RUBÍ

Espardenyeria Nova de Francesc Molins

Passeig d'Alfons Sala, 21 - RUBÍ

Venda d'Esclops de tota mena. - Sabates de vellut i de lona. - Gran
varietat d'Espardenyes fetes i A MIDA. - Sandàlies de totes classes.

CASA CONSTRUCTORA DE CIMENT ARMAT
PEDRA ARTIFICIAL DE GRANET I MOSAICS

MARCELÍ COSTA : MURILLO, 68
RUBÍ

RENTEU SEMPRE AMB EL SABÓ "Amarillo R"

(Marca registrada)

de la casa BENET FERRER
Sagrera, núm. 227 - BARCELONA - Teléfono S. M. 165

DE VENDA A RUBÍ :

Cooperativa de Consum LA RUBINENSE

ROCA I COMP.A

Comerç en Fustes per a construccions
Vigues, Llates, Llistons, Taulons del
país, de totes mides, i Armadures per a co-
berts. - Cart.ª Reial, 6, 8 i 137. - Telèf. n.º 10

MOLINS DE REI

Fàbrica de MOSAICS hidràulics a gran pressió

LA MUSIVARIA

Materials de primera qualitat Economia en els preus
Especialitat en dibuixos moderns

Passeig de Viriato, núm. 2 - (Casa Dents)

Despatx: De 9 a 12 i de 3 a 5

Gran assortit de Mirges i Mitjons

de totes talles i colors, a preus baratíssims,
el trobareu en la botiga que té oberta de nou
- Alfons Sala, 62 - el marxant Josep Oliveras.

Terrisseria de Lluís Duran

Passeig d'Alfons Sala, 40
La més assortida en cristalleria i porcel·lana
Assortit de joguines : Objectes per a Regal

Restaurant-Bar EL BACCIDOR

de Manuel Santús
A partir del primer d'Abril
Servei de COVERTS i la CARTA

METALLISTERIA I ELECTRICITAT EN GENERAL

Instal·lació i conservació de motors

DOMÈNEC CARRERAS

Pi i Margall, 60

Modest Brucart - Instal·lador electricista

Gran estoc de Bombetes, Timbres i
material de tota mena per instal·lar
Preus econòmics Carrer de Sant Pere, 75

Fusteria i Ebonisteria de Lluís Miranda

Construcció de models per a maquinària
Pulcritud i rapidesa en el servei
Pressupostos a preu limitat Carrer St. Pere, 1

FOTOGRAFIA FERRÉS

Baixada de Sant Joan, núm. 5 - Rubí

A les festes operará des de les 2 tarda a 9 nit
RETRATS A DOMICILI - AMPLIACIONS DIRECTES I REPRODUCCIONS - TREBALLS PERFECTES - PREUS MOLT REDUÏTS

FONDA RUBÍ (Antiga SABATERET)

- Pi i Margall, 25 - a càrrec de Marcell Vailhonorat
Acurat servei de Restaurant : Espaisos ha-
bitacions : Extens jardí : Garatge i Quadre

Hotel CATALUNYA : Rubí

EL MES ACREDITAT DE LA VILA
Saló exprés per a BODES. Coveris des de 4 ptes.

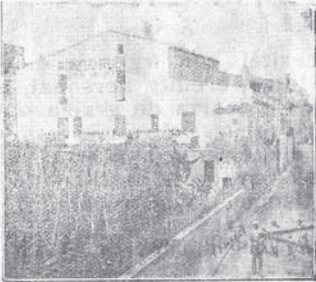
Targeta de la Fonda Rubí (antiga Sabateret), any 1915.
Anunci i rebut de la Fonda Espanya, de Josep Garcia,
al carrer Barcelona. Saba Nova (1918)
Capçalera de rebut de Ca l'Espardenyer de la Creu.
Exemples d'anuncis publicitaris. Saba Nova (1918)

El comerç particular

La publicitat

FONDA RUBÍ
(Antigua Sabateret) a cargo de
Marcelino Vallhonrat

Situada en el centro de la población, junto a la Plaza Mercado e Iglesia y mejor punto con entrada por las calles de la Iglesia y Pi y Margall

30,000 palmos de Jardín, Terraza, extensas Galerías, Garage, Cocheras, Cuadras.
Esmerado servicio de Restaurant
Cocina a la moderna @ Servicios a la carta
Cubiertos desde 4 pesetas
Bonitas habitaciones amuebladas, espaciosas y ventiladas.

30 años de Cocinero pasados en los mejores hoteles de España y el extranjero, son una garantía para las personas que visiten mi establecimiento.

FONDA DEL CENTRO

Cubiertos desde 3 ptas.
Carruajes de alquiler
Cochera y cuadras

Calle Pi y Margall, 7 y 9 RUBÍ

BAR-RESTAURANT
EL BULLIDOR
(JUNT A LA FONT DEL MATEIX NOM)

COBERTS CARTA
BANQUETS
OBERT TOT L'ANY
RUBÍ

III Teléfono 3007

Hotel Cataluña
Rubí

El más acreditado en precio y servicio

Banquetes
Cubiertos Carta

Pensiones desde 6 pesetas
Jardines Glorietas Gran terraza
Habitaciones gran confort

Comfiteria, Adrogueria i Patisserie

RAFEL RUSIÑOL

Magatzem de grans i despulles • Sulfats
Sotres • Llavors per a la sembra

Dipòsit de materials per a la construcció,
calc, guix i ciments :: Representant en
aquesta vila de la Fàbrica "ASLAND"

Carrer de Pi i Margall, 4-5 i Sant Joan, 4-6
Telefon 3015 RUBÍ

El comerç particular

La publicitat

"EL SIGLO" - Passeig d'Àlfonso Sala, 3 i 5 - **RUBÍ**

Bicicletes "Sanromá"
La més important i que té més fama d'Espanya

Bicicletes de tots els models, a plaços
De 12 a 19 mesos de crèdit
Vendes al comptat amb grans rebaixes

Fanals, botzines, timbres, cambres, bandatges
i tota classe d'accessoris

MOTOCICLETES
Equips complets per a tota classe d'esports

MÁQUINES PER A COSIR, MARCA "SANTASUSANA"

CENTRE D'ADMINISTRACIÓ de Josep Sampó i Llobat

Anunci de la Fonda Rubí, antiga Sabateret, regida per Marcel·lí Vallhonrat. Programa Festa Major. (1921).

Anuncis de la Fonda del Centre, de l'Hotel Catalunya, del Bar Restaurant El Bullidor i de Cal Rusiñol. Programa de Festa Major (1921).

Anunci de l'Hotel Domènech (1921).

Anunci de la botiga El Siglo, Cal Victo, al passeig Francesc Macià, publicat a Saba Nova (1924)

HOTEL DOMENECH
RUBÍ

Restaurant-Café-Chocolateria

Servicio permanente y a domicilio
Especialidad de la casa en la verdadera Horchata Valenciana: Champagnes y licores grandes marcas

□ □ □

Cubiertos desde 5 pesetas
y a la carta

□ □ □

Pensión desde ocho pesetas
Habitaciones muy ventiladas con timbres y luz eléctrica :
Esta casa puede garantizar sus servicios por tener permanente el depósito de

Hielo Sano Pirineo

El comerç particular

La publicitat

"La auxiliar de la construcción"
Carrer d'En Prim - FRANCESC POCORULL - Tel. 7

CIMENTS - CALS - GUIXOS
Unic concessionari dels Landfort i Po tland Valcarca

ROCALLA TUBOS, DIPOSITIS, CANALS, **ROCALLA**
WATERS de totes cabudes i mides
El millor material per a cobrir

Llates, Vigues, Gavetes, Coves, Sorres, Grava, Pedra,
Gravilla especial per a jardins

Transports en general - Servei ràpid i a domicili
PREUS LIMITADISIMS

Carrer Murillo, 90 - RUBÍ - Telefon 7

Confiteria i queviures
de EVARIST VENTURA

PI i MARGALL, 4 **RUBÍ**

COMESTIBLES FINS JAUME SOLÀ
RUBÍ

Hotel CATALUNYA - Rubí
BARCELONA, 8 i 10
ESPAIOSOS JARDINS - GRAN CONFORT - SALONS PER BANQUETS

MENÚS

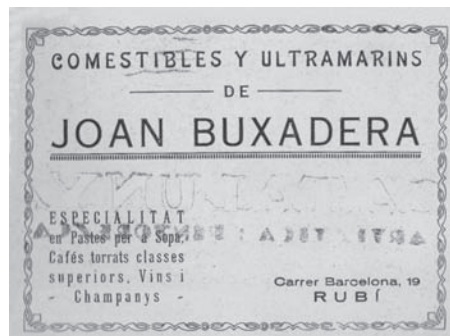
Cobert de 6 pessetes	Cobert de 7 pessetes
Entremés complert - Arros -	Entremés extra - Arros o Canelons - Anyell xampinyons - Llagosta o llagostins - Pollastre -
Anyell - Llus - Pollastre - Postres:	Postres: Mantecado, fruites variades i galetes
Mantecado i fruites variades	

Servei a la Carta i Coberts

COBERT RECLAM DE 4 Ptes. • Entremés, 3 plats i 3 menes de postres

El comerç particular

La publicitat

Anuncis publicats a Catalunya artística i pintoresca, Pobles del Pla de Barcelona. Editada per Publicitat Catalana i dirigida per Enric Crespo Duran. Agost de 1930.

Anunci de la Jardineria Martinez. Programa de Festa Major del Casal Popular (1935).

El comerç particular

La publicitat

*Targeta de la barberia Mezquita del carrer Sant Cugat.
Targeta de la Farmàcia Vilarrubies*

Edita i coordina:	Ajuntament de Rubí Àmbit d'Identitat i de Projecte Exterior
Fotografies:	Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) Arxiu Municipal (AMRU) Arxiu i Fons Marroyo Arxiu Roset Fons Fotogràfic Xercavins Particulars: Pere Bel i Cano, família Aumatell, família Tubau Campderrós, Àngel M. Hernández i Cardona, Olga Puig i Jofre, M. Teresa Sugrañes i Roca
Recerca:	Lluís Garcia, Eduard Puigventós i Josep M. Roset
Disseny:	Masdisseny
Impressió:	Imprinter, SL
Dipòsit Legal:	B 18649-2014
ISBN:	978-84-937161-8-9
Tiratge:	900 exemplars
Primera edició:	Rubí, octubre de 2014

El comerç, del taulell al cistell és el tercer llibre de la col·lecció "El Rubí d'abans". Presenta una aproximació al tema del comerç a partir del recull de fotografies que hem obtingut i que no és, ni pretén ser, exhaustiu. Possiblement hi hagi moltes absències, totes prou meritòries, però difícils d'encabir en aquest treball. També hi ha molt material relacionat ja publicat en els títols anteriors.

Aquesta publicació ha estat una iniciativa de l'Associació Sant Galderic de Rubí en motiu de l'exposició "Rubí i el comerç de proximitat (1850-1965)", exhibida al Museu Municipal Castell (MMUC), l'octubre i el novembre de 2014.

El Rubí d'abans

Rubí Identitat

Ajuntament

de Rubí

